

İLK CUMHURİYET YA DA SPARTA'YI ANLAMAK

THE FIRST REPUBLIC OR UNDERSTANDING SPARTA

Yavuz ÖZDEMİR*

Özet

Siyaset felsefesinin ve biliminin öznesi olan insan, tarihsel serüveninin başlangıcından bu yana özgürlük, eşitlik ve güvenlik gibi temel ihtiyaç ve arzularının odağı olan prensiplerle ilgili olarak arayış içerisinde olmuştur. Genelde söz konusu kavramlar üzerinden siyasal sistemler üreten insan, bunlar arasında cumhuriyeti de inşa etmiştir. Cumhuriyeti inşa eden insan, siyaset felsefesinin ve biliminin temel yapılarını da Antik Grek'te kurmuş ve söz konusu ilgi alanının laboratuvarını burada oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Sparta, Politeia, Siyasal Sistem, Siyaset Felsefesi

Abstarct

Human beings, the very subjects of political philosophy and science, have always been in search of principles which are the centre of freedom, equality and security. Producing poltical systems generaly out of the above-mentioned conceps, human being also consructed republic. In this process he founden the basic stones of political philosophy and science an Ancient Greece, and formed the laboratory of this area of interest there.

Key Words: Republic, Sparta, Politeia, Political System, Political Philosophy.

İnsan var olduğu günden bugüne kadar doğası gereği siyaseti keşfetmiş, şekillendirmiş ve siyaset tarafından da şekillendirilmiştir. Geçmişten günümüze kadar devam eden bu etkileşim ve arayışlar, dolayısıyla insanlığın yarınlığında da sürecek ve önemli bir yer tutmaya devam edecektir. Belki bu

* Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

devamlılık çizgisel ya da döngüsel anlamlılığın dışında gelişecektir. Ancak arayışların kaçınılmazlığı, insan, siyaset ve yaşamın doğası insanları daha çok bilgi edinme ve elde ettiği bilgiyi ciddi bir şekilde anlamlandırma sorunuyla karşı karşıya getirecektir. Bu bir çeşit uygarlıkla yüzleşme ya da kendi kendimizi anlamlandırma çabası şeklinde olacaktır. Esasen beni bu makaleyi yazmaya yönelten temel sorunsal da budur.

Siyaset ve siyasetle ilgili kavramlar hem fenomenolojik hem de genetik olarak çok anlamlılığın ötesinde büyük bir karmaşıklığa da sahiptirler. Cumhuriyet kavramı da siyaset felsefesi ve siyaset biliminin çok anlamlı kavramlarından birisidir. Onun içindir ki ben, cumhuriyet kavramının bu durumunu dikkate alarak, onu tüm yönleriyle izah etmek ve anlaşılır kılmak amacıyla analitik bir bakışı, retrospektif bir yöntemi ve interdisipliner bir yaklaşımı tercih edeceğim. Bu manada siyaset felsefesinden, klasik filolojiden, tarihten, sosyolojiden, hukuktan, siyaset biliminden ve edebiyattan yararlanmaya çalışacağım.

Söz konusu sorunsal ve takip edeceğimiz yöntem doğrultusunda kavramın doğuş zeminine gidilecek, tarihsel serüvenine eşlik edilecektir. Siyaset felsefesinin ve bir bakıma siyaset biliminin ve hatta çalışmamıza konu teşkil eden kavramımızın doğuş zemini olabileceği düşüncesiyle Antik Grek düşüncesinden hareketle çözümlmelerimi derinleştirmeye çalışacağım. Çünkü disipliner anlamda siyaset felsefesi, siyaset bilim ve hatta siyaset sosyolojisinin temel kavramlarının Antik Grek düşüncesi dikkate alınmaksızın izah edilemeyeceği kanaatindeyim.

Yukarıda ortaya koyduğumuz amaç ve gerekçe ile Antik Grek'e yöneldiğimizde karşımıza siyaset felsefesinin en büyük filozofları olan Platon ve Aristoteles çıkarken, tarihsel-siyasi kurumların en özgünleri olarak da Atina ve Sparta çıkmaktadır. Bu nedenle Cumhuriyet kavramını Platon ve Aristoteles'te ararken, cumhuri yapılanmalarla ilgili sorgulamalarımda Sparta'yı merkeze alacağımdan dolayı Atina'yı çalışmamın dışında bırakacağım. Çünkü Atina kurumsal anlamda demokrasinin zemin bulduğu bir kent-devlet olup, bu manada cumhuriyetle ilgili incelemeye değer herhangi bir yapıyı bünyesinde barındırmamaktadır.

Buraya kadar yapmış olduğumuz değerlendirmelerden sonra siyaset felsefesinin en güçlü filozofu olan Platon'un konuyla alakalı fikirlerini analiz

etmeye gayret edeceğim. Asıl adı Aristokles olan Platon M.Ö. 427-347 yılları arasında Atina kent devletinde yaşamıştır. Konumuzla ilgili olarak, Devlet, Devlet Adamı ve Yasalar adlarını taşıyan eserleri mevcuttur. Ancak konumuzla doğrudan alakalı eserinin orijinal adı "He Politeia e peri tes dikes" olup Türkçeye Devlet adıyla çevrilmiştir. Platonun M.Ö. 384 ile 377 arasında yazdığı ve Gorgias, Kratylos, Şölen, Phaidon grubu ile Theaitetos, Philebos, Parmenides, Timaios ve Kritas grubu arasında yer alan on kitaplık felsefe diyalogudur.¹ Platon bu diyalogunda zamanın yönetim biçimleri dışında yeni bir yönetim, yeni bir toplum ve yeni bir ideal devlet tasarısı çizmeye çalışmıştır². Ayrıca Platon, Politikos'da mevcut yönetim biçimlerini yasalara bağlı olup olmadıklarına göre en iyiden en kötüye doğru şu şekilde sıralamıştır:

1. Monarşi (tekin yasalı yönetimi),
2. Aristokrasi (azınlığın yasalı yönetimi),
3. Yasalı Demokrasi (çoğunluğun yasalı yönetimi),
4. Yasasız Demokrasi (çoğunluğun yasadışı yönetimi),
5. Oligarşi (azınlığın yasadışı yönetimi),
6. Tiranlık (tekin yasadışı yönetimi).³

Ne var ki söz konusu edilen yönetim sistemleri arasında cumhuriyeti çağrıştıracak bir yönetim biçimi mevcut değildir. Ancak Platon'un sadece devlet isimli eserinde bahsettiği bir siyasal sistem vardır. Bu sistemi Platon, "timokrasi" ve Aristoteles'in ifadesiyle "timarşi" olarak isimlendirmiştir.⁴ Devlet şekillerini insan yaratılışına ve yurttaş huyuna bağlayan Platon, Lacedamonia devlet sistemini şan, şeref arayan insan modeliyle ilgili görmüş ve "bu devlet şeklinin belli bir adı olmadığı için ona timokrasi ya da timarşi diyeceğim" ifadesiyle söz konusu devlet ve insan modeli hakkında ilk nitelendirmelerini yapmıştır. Söz konusu nitelendirmelerden sonra bu yeni düzenin aristokrasi ile oligarşi arasında bir düzen olacağı saptamasını temele alarak "madem iki devlet şeklinin ortasındadır, dedik; onda biraz aristokrasi biraz

¹ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C.V,byy, 1986, s.3106

² Alaeddin Şenel, Siyasal Düşünceler Tarihi Tarih Öncesinde, İlk Çağda, Orta Çağda ve Yeni Çağda Toplum ve Siyasal Düşünüş, Ankara, 1996, s.146

³ Mehmet Ali Ağaoğulları, Eski Yunan da Siyaset Felsefesi, Ankara, 1989, s.162, 99.dipnottan

⁴ Aristoteles, Nikomakhosa Etik (Çev: Saffet Babür), Ankara, 2005 s.167.

oligarşi, biraz da kendine özgü bir yan bulunacak” diyerek karma ya da eklektik bir modelden bahseder. Bu modelin kendine özgü yanlarını da şu ifadelerle izah eder:

“Ama bu devlette bilgili insanların başa gelmesinden korkulacak; çünkü bunlar az çok katışmış; sadeliklerini sağlamlıklarını yitirmiş olacaklar. Barıştan çok savaş işlerine yarayan daha kaba, daha atılgan insanlar beğenilecek. Kurnazlıklar, savaş ustalıkları değer kazanacak. Hep silah elde dolaşmak adet olacak”⁵

Atina demokrasisine karşı yeğlemiş olduğu Sparta modelini yukarıda ortaya koyduğumuz ifadeleriyle özü bozuk, sadelikten mahrum, militer bir yapı olarak tenkit eden Platon, ideal devletini inşa ederken bazı Sparta kurumlarından yararlanmayı da ihmal etmemiştir.⁶

M.Ö. 385-322 yılları arasında yaşayan, on yedi yaşında Atina ya gönderilen, orada dönemin en seçkin felsefe okulu olan Akademia'ya katılarak, Platon'un M.Ö.347 deki ölümüne kadar yaklaşık yirmi yıl boyunca onun felsefe derslerini takip eden Aristoteles, batı felsefesi tarihinin gelmiş geçmiş en öğretici, en bölümleneci, en çözümlemeci, en bireşimci ve en büyük sistematik düşünürü olarak hocasına köklü eleştiriler yöneltmekle kalmamış kendi özgün felsefe sistemini de kurabilmiştir.⁷

Platoncu ütopyaların kararlı bir itirazcısı, realist, pozitif, deyim yerindeyse laik bir düşünür olan Aristoteles, her şeyden önce olayları hesaba katarak insana hayatında varamayacağı ideal bir gaye göstermekten özenle uzak durur.⁸

Yukarıda hakkında bilgiler sunduğumuz Aristoteles'in konumuzla ilgili çeşitli eserlerinin varlığı bilinmekle beraber zamanımıza kadar ulaşabilen tek eseri Politika isimli çalışmasıdır. Bu eserinde Aristoteles politika ile ilgili ele aldığı konuları tümdengelimci bir mantık içerisinde çözümlemeye çalışır. Bu

⁵ Platon, Devlet (Çev: Sabahattin Eyuboğlu, M.Ali Cımcöz) İstanbul, 1985 s.,228-231.

⁶ Ağaogulları, a.g.e. s.,162.

⁷ Sarp Erk Ulaş, A.Baki Güçlü, Ercan Uzun, Serkan Uzun, Ümit Hüsrev Yolsal, Felsefe Sözlüğü, Ankara, 2002 s.1148.

⁸ Alfred Weber, Felsefe Tarihi (Çev: H.Vehbi Eralp), İstanbul 1993 s.86.

bağlamda devleti bir topluluk olarak tanımlayan Aristoteles,⁹ adaleti devletin orta direği şeklinde niteler.¹⁰ Daha sonra Aristoteles, siyasal sistem analizlerine yönelerek, Platon'un Devlet Adamı isimli eserinde bulunan bir sınıflamayı esas almak suretiyle, ona farklı bir bölünme/ayırılma ilkesi yükleyerek kategorizasyona başlar. Burada ki bölünme ilkesi devletlerin/anayasaların yasaya saygılı olup olmamalarına göredir. Ancak devletleri/yönetimleri/anayasaları birbirlerinden ayırmanın bir başka ilkesi de görevin dayandığı prensibin ne olduğu sorusuna verilecek cevaptır.¹¹ Birinci ayırım prensibine göre Aristoteles üç yönetim biçiminden bahseder. Bunlar da sırasıyla,

“1- Ortak iyiliği amaçlayan bir kişinin yönetimi-Krallık.

2- Bir kişiden çoğunun, ama bir azlığın yönetimi-Aristokrasi.

3- Bütün topluluğun iyiliği için yurttaşların hepsinin katıldığı yönetim-Siyasal Yönetim.”¹² Ancak burada siyasal yönetim olarak Türkçeye çevrilen Grekçe kavram politeiadır. Politeia kavramını Aristoteles genelde Platonun timokrazi veya timarşi olarak ifade ettiği sistem için kullanır. Ayrıca belirtmemiz gerekir ki politeia kavramı Aristoteles tarafından çok çeşitli anlamlar da da kullanılmıştır. Bununla birlikte yukarıda isimlendirilen anayasa/devlet tipolojileri Aristoteles tarafından “doğru” sıfatı ile verilen biçimlemelerdir. Aristoteles, bunların sapmış biçimleri olarak da tiranlık, oligarşi ve demokrasiden bahseder. Fakat genel anlamda ortaya konulmuş bu kategorizasyon çalışmamın dışındadır. Esas arayışım ve çalışmamın odak noktası cumhuriyetle ilgilidir. Dolayısıyla bu arayış beni üçüncü tipolojiye yani politeia'ya götürmüştür. Bundan sonrası politeia kavramını çok yönlü ve derinlikli bir analizden geçirmek şeklinde olacaktır.

Politeia kavramı önceden hakkında bilgi verdiğimiz Platon'un “He Politeia e peri tes dikes” (toplumun siyasal örgütlenmesi üzerine on kitaplık diyalog) adlı eserinde ilk olarak karşımıza çıkar. Burada kavram önemli nispette devlet anlamındadır. Platon'un öğrencisi Aristoteles, ustasının bu diyalogunu zaten Politeia olarak isimlendirmiştir. Daha önce de belirttiğimiz

⁹ Aristoteles Politika Çev: Mete Tuncay, İstanbul 1983 s.7.

¹⁰ Aristoteles a.g.e. s.10

¹¹ W.D.Ross, Aristoteles (çev: Ahmet Aslan, İhsan Oktay Anar, Özcan(Yalçın) Kavasoğlu, Zerrin Kurtoğlu), İstanbul, 2002 s.290-291.

¹² Aristoteles a.g.e. s.81.

üzere ilgili kavramı “yurttaşlık”, “anayasa” , “yönetim” ya da daha genel olarak “hayat yolu” anlamlarında kullanmıştır¹⁴.

Yurttaşlığı ise yargıya ve yetkeye katılım hakkına sahip olmak ya da bir başka ifadeyle siyasal ve yönetsel görevler alma erkine sahip bulunmak¹⁵ şeklinde katılımcı ve aktif sıfatlarıyla niteleyeceğimiz biçimde tanımlayan Aristoteles, iyi yurttaşın nasıl bir yurttaş olduğunu ararken, cevabını geniş ölçüde yurttaş olunan politeia’yı ifade ederek vermiş ve kavramı yurttaşlığın ötesine taşımıştır. Sinclair ise kavramı biraz daha irdeleyerek kavramın salt anayasa şeklinde çevrilmesinin yetersizliğine işaret etmiştir¹⁶.

Bu noktada Berkes, politeia’ya “devlet yasası” “polis”deki insanların bir düzenlenişidir şeklinde Aristotelyen bir tanımlama getirir. Buradan hareketle Berkes, Aristoteles bu “politeia” kavramından ne anlıyor şeklinde sorduğu soruya şu cümlelerle cevap verir : “Politeia,” “polis” in mahiyetini belirler. Politeia’nın nasıl olduğunu da “politeiuma” belirler, şu halde politeia polis halkının belirli biçimde düzenlenişidir diyerek önceki tanımını tekrarlar¹⁷. Böylece Berkes, politeia kavramının devlet, yasa ve devlet yasası boyutlarına dikkat çekerek katkıda bulunurken onun temelde bir siyasal yönetim biçimi olduğunu da ortaya koyar.

Artık konumuz açısından kavramın etrafındaki bulanıklık kısmen giderilmiş olarak, daha somut tanımları dikkate almak suretiyle açılımımı yeterli bir noktaya taşıyabilirim. İşte tam da bu noktada politeia’nın yurttaşlık, anayasa, yönetim, hayat yolu, sivil yönetim,¹⁸ devlet yasası, anayasal devlet ve sivil yönetim biçimi olarak tanımlandığını saptadıktan sonra nasıl bir yönetim biçimi olduğu sorusunu sorarak hedefe doğru ilerlemeye çalışacağım.

Nasıl sorusuna cevap aradığımızda siyasal düzen ya da yurttaşlardan oluşan toplumun yönetimi için kullanılan terim¹⁹ şeklindeki tanımlamada politeia ve yurttaş arasındaki ilişkinin gerekliliği ve doğrudanlığı ortaya çıkmış olur. Can ise, politeia’yı ortak iyiliği amaçlayan çoğunluğun yönetimi

¹⁴ http://assets.cambridge.org/052183/5453/excerpt/0521835453_excerpt.htm.

¹⁵ Aristoteles a.g.e s.70.

¹⁶ Aristoteles a.g.e. s.73 te Prof. T.A. Sinclair in açıklama notundan.

¹⁷ Niyazi Berkes, Felsefe ve Toplum Bilim Yazıları, İstanbul 1995 s.26-27.

¹⁸ Mario Bunge Philosophical Dictionary, New York, 2003, p.217.

¹⁹ Sarp Erk Ulaş, ..., a.g.e. s.1148.

ifadesiyle tanımlayarak,²⁰ yurttaşların seçme ve seçilme bağlamında azlık ya da çokluk durumuna düşebileceklerine işaretle çoğunluğun iktidarı elde tuttuğu dolayısıyla da yönetimi temsil ettiğini vurgular.

Politeia'yı siyasal sistem anlamında kullandığını tespit ettiğimiz Aristoteles,²¹ siyasal yönetim deyimini iki karışım (zengin ve yoksul) için kullanılması gereken bir deyimdir,²² diyerek yeni bir duruma işaret eder. Söz konusu durumun merkezinde karışım ve servet kaynakları yatmaktadır. Burada kim kim ile veya hangi şey diğer bir şey ile karışacak da ortaya karışım çıkacaktır. Aristoteles'in önerisi bir bölümü oligarşik sistemden öteki bölümü ise demokratik sistemden almak şeklindedir. O, bu noktadan sonra, "karışımın niteliğine gelince, sonuç olarak ortaya çıkan anayasaya, demokrasi'de, oligarşi'de denilebilirse birleşme iyidir. Onun sözünü eden bir kimse de bu ikili izlenimi yaratan hiç kuşkusuz karışımın yetkin oluşudur. Ortalama bir durum aynı izlenimi yaratır; aşırılıkların (kutupların) her ikisi de onda kendilerini göstermektedir. Lakedaimonluların anayasası bu ikili izlenimi verir."²³ Aristoteles'in politeia'yı yukarıdaki ifadeleriyle, bir karma sistem ya da eklektik bir model ve aşırılıklardan uzak bir dualist sistem şeklinde ortaya koymanın ötesinde Lakedaimoniayı konunun özgünlüğünün merkezi olarak işaret etmiş olması oldukça aydınlatıcı olacaktır. Artık üzerinde tespitler yapacağımız ve analizlerle sonuca gitmeye çalışacağımız konular tasavvuri olmanın ötesinde fenomenal boyutları daha yoğun olarak yol almamızı bekleyecektir.

Bu yol alışı tek durağımız Spartadır. Kısacası Aristoteles'in işaret etmiş olduğu Lakedaimonia hem coğrafi anlamda hem de siyasal yönetim bağlamında Sparta ile aynıdır. Bundan dolayı incelememiz Sparta üzerinde yoğunlaşacaktır. Sparta, Peloponesus'un en güçlü devleti ve Lakedaimonia'nun başkenti olarak Grek'de antik bir kenttir.²⁴ Sparta, Pitane, Mesoa, Limnae,

²⁰ Nevzat Can, *Siyaset Felsefesi Problemleri*, Ankara 2005, s.173.

²¹ Aristoteles, a.g.e.121

²² Aristoteles a.g.e.123.

²³ Aristoteles, a.g.e.124.

²⁴ <http://home.comcast.net/sylvanarrow/spartans.htm>,p.1

Kynosura ve Amyclae isimli beş köye bölünmüş, ²⁵ etrafı açık²⁶ bir şekilde M.Ö. 9. yüzyılda bir konfederasyon olarak doğmuştur.

M.Ö.7. Yüzyıl boyunca tarih ve detayları tartışmalı da olsa iç reformlar geçiren Sparta, Lycurgus yasası adıyla bilenen ve Sparta geleneğine başlangıç olan yasanın yaratılması sonucu kendi toplumunun gelişme formunu tamamen belirlemiştir. Ancak Lycurgus onu parça parça ve yavaş yavaş geliştirmiştir. Daha sonra bir anayasa sözleşmesi (the Great Rhetra) ile bütün yurttaşlara sınırlı haklar tanınmış, krallar, Grousia ve Apellanın ilişkileri yazılı olarak belirlenmiştir. Sparta, demokrasi (Ephorlar ve Apella), aristokrasi (Gerousia) ve monarşi (alışılmadık ikili) nin bir harmanlamasıdır. Günümüzün duyarlılıkları açısından Atina ne kadar çekici ise Sparta da o kadar iticidir,²⁷ şeklindeki değerlendirmeye karşılık, Sparta, ünlü istikrarı ile ilgi gören antik bir kent olarak siyaset teorisyenleri açısından büyüleyici bir mekân olarak düşünölmektedir.²⁸ Zaman zaman tanımadan duyulan hayranlık ya da hakkında ciddi bir bilgi sahibi olmadan oluşturulmuş olan düşmanlık üzerinden yapılan değerlendirmeler genelde yanıltıcı olmakta, hatta bunun da ötesine araştırmacıyı başlangıçta yönlendirerek zihinsel bulanıklıkla karşı karşıya bırakmakta ya da yanlış bir yöne itmektir.

İşte böyle bir duruma düşmemek ve okuyucunun zihnini bulandırmamak için Sparta'yı kurumsal ve toplumsal bağlamda tanımaya ve değerlendirmeye çalışacağım. Bunun için de önce toplumsal yapı üzerinde duracağım.

Sparta'nın toplumsal yapısını konumuz açısından yeteri kadar anlamak için, Sparta toplumundaki Spartaties (Spartalılar), Perikoi ve Helots (Helotlar)un durumlarının bilinmesi gerekir. İncelemeye çalıştığım konunun

²⁵ <http://www.funtrivia.com/en/suptopics/spartan-Goverment--a-detailed-look-59358.html>.p.3

²⁶ Levis Mumford, Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği, (Çev: Gürol Koca, Tamer Tosun), İstanbul,2007, s.68.

²⁷ Norman Davies, Avrupa Tarihi Doğu'dan Batı'ya Buz Çağın'dan Soğuk Savaş'a Urallar'dan Cebelitarık'a Avrupa'nın Panoraması (Çev. Editörü: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara 2006, s.156.

²⁸ Ed.Graham Speake, A Dictionary of Ancient History, USA 1994 p.601.

daha anlaşılır kılınması amacıyla söz konusu toplumsal yapıları teker teker inceleyeceğim.

Spartalılar tüm politik haklara sahip olan askeri tek bir sınıf idiler. Onlar, genç iken kışlalarda yaşarlar, çok sıkı bir askeri eğitimden geçerek Sparta'nın ağır piyadesinin esasını teşkil ederlerdi. Onlar, yaşlandıklarında devlet görevleri için gayret sarfedelerdi. Spartalılar, askerlik ve siyaset dışında hiçbir şeyle uğraşmak zorunda değillerdi.²⁹ Onlar eşitler veya Spartalılar olarak adlandırılırlardı.³⁰ Kısacası Spartalılar, Sparta'nın tam yurttaşlık haklarına sahip olan yurttaşları idiler. Bunlar topluca politeia'yı oluştururlarken tek başlarına da birer politesdiler. Polis, yurttaşların (Polites) ortaklığı yolu ile gerçekleşen yerleşimler arasında bir politik birlik idi. Bu durumu Aristoteles şöyle yorumlamaya çalışır : "Mutlak anlayışta bir yurttaş müzakere de bulunma ya da adli göreve katılma hakkına sahip olan biridir. Böyle kişilerin toplamı devlettir ve kişi hakka sahip olduğu devletin yurttaşıdır."³¹ Zaten yurttaşlığın tarihsel yolculuğu da Sparta'dan başlar.³² Bunun tarihsel, siyasal, toplumsal ve düşünsel sebepleri Sparta zemininde mevcuttur. Sparta toplumsal yapısının diğer bir unsuru olan Perioikoiler (Perikoiler) ise fethedilen diğer ülke (Messenia) ve güney merkez Peleponnesede'ki Eurotas nehrinin vadisinde olan Sparta devletine ait bulunan toprağın yerleşikleri durumundaki Lakedaimonialılara verilen addır. Lakedaimonialı bazen yerleşik anlamına gelirken bazen de gerçek Spartalı tam yurttaşlığı kaybetmiş anlamında Spartalılar olarak kullanılmıştır.³³ Perioikoiler, Sparta'nın uyrukları olup Lakedaimonia'nın sınırlarında bulunan dağlar ve kıyı bölgesinde yaşayan hür yerliler idiler. Onlar, Sparta'da politik haklara sahip değillerdi. Fakat mülkiyet hakları mevcut olup toprak sahibi idiler. Sadece kendi ürünlerini üretme ve ticaretini yapma hakkına sahip olan Perioikoiler Sparta ordusunda hizmetle de yükümlü idiler. Ayrıca Lakedaimonialılar olarak hesaba katılır ve vergi öderlerdi. Bu yüzden onları Sparta yurttaşları olarak isimlendirmek mümkün ise de politesden çok daha sınırlı haklara sahip olduklarını dikkate alarak Perioikoileri tam yurttaşlar ile daha sonra üzerinde duracağımız helotlar

²⁹ http://geocities.com/historymech/2_politysparta.html?20077,p.1

³⁰ <http://www.e-classics.com./agis.htm>,p.9.

³¹ <http://www.cliohres.net/boks/7/02.pdf>,p.26.

³² Derek Heater, Yurttaşlığın Kısa Tarihi (Çev: Meral Delikara Üst) Ankara 2007, s.16.

³³ <http://www.csun.edu/~hefl1004/Sparta-ctml.p.1>

arasında kalan kısmi yurttaşlar sınıfı şeklinde değerlendirmek olasıdır³⁴. Bunları yarım yurttaşlar olarak ifade etmek³⁵ mümkün olmakla beraber söz konusu sınıfın bazı Lakedaimonialılardan oluşan aristokrat bir sınıf olduğunu belirtmek daha açıklayıcı olacaktır.

Atipik bir siyasal yönetim ve toplumsal yapı olan Sparta öteki Grek kentlerinden oldukça farklı ve büyük oranda kendine özgü bir gelişme göstermiştir. Demir silahlı Hint-Avrupa halklarından olan Dorların eşitlikçi kabile düzeni ile gelip Mora yarımadasında Lakedaimonia'ya yerleşmeleri sonrasında kendi içlerinde eşitlikçi yapılarını sürdürürlerken yerli halkı cezalandırarak helotlar adı verilen yeni bir sınıf ortaya çıkardılar³⁶.

Helotlar, Messenia ovası ve Eurotas vadisinde köle gibi kullanılan fethedilmiş uyruklar olup, yasal olarak devletin düşmanları, keyfi ve vahşi davranışlara sahip kişiler idiler. Onlar devletin malı olarak kabul edilirdiler.³⁷ Bir tür tarımsal köle idiler. Onlar, Spartalılar tarafından sahip olunan araziler üzerindeki küçük parsellerde çalışırlardı. Ürettikleri ürünün bir kısmı arazinin sahibine, geri kalanı ise helot ve ailesine giderdi. Helotların hayatları berbat, işleri zor idi.³⁸ Gelirlerinin yarısını Spartalılara ödemek zorunda olan bağımlı çiftçiler olarak Helotlar politik ya da sivil haklara sahip olmamalarına rağmen, köleler gibi sahipleri tarafından alınıp satılamazlardı.³⁹ Aslında sıradan kölelerden farklı olup, devlet kölesi olarak niteleyebileceğimiz helotlar, sayı itibarıyla tam yurttaşlardan dokuz-on misli kalabalık idiler. Sayılarının fazlalığından dolayı Spartalılar, onlara karşı düşmanca ve endişeli bir bakışa sahiptiler. Bunun sonucu olarak helotları itaat halinde tutmak için Spartalılar bir yıldırma düzeni kurmuşlar ve onların güneş battıktan sonra kulübelerinden çıkmalarını yasaklamışlardır. Aksi bir durum ölüm cezası gerektiren bir suçtu. Helotlar için getirilmiş başka birçok yasak da mevcut idi. Spartalılar çokluklarından endişe duydukları helot nüfusunu belli bir dengede tutmak

³⁴ <http://www.clioheres.net/boks/7/02pdf,p.30>.

³⁵ Ağaoğulları, a.g.e. s.8.

³⁶ Şenel, a.g.e. s.113-114.

³⁷ <http://www.csun.edu/~hefl1004/Sparta-cthtml.p.2>

³⁸ <http://www.wsu.edu:8080/~dee/GREECE/SPARTA-HTML.p.2>

³⁹ <http://www.geocities.com/historymech/2politysparta,html?2077,p.2>.

için yılda bir kez onları ava çıkarırlardı.⁴⁰ Bir katliam seferi olarak nitelendirilecek bu avlar devlet kontrolü altında gerçekleştirilirdi. Zaten devlet mülkiyetinde olup, alınıp satılmayan helotlar, Sparta'nın uyrukları olarak özgür insanlar (kısmı yurttaşlar) ile Sparta'da kök salamayan klasik kölelik arasında bir statüye sahiplerdi.⁴¹ Onlar deri elbiseleri giymek ve köpek derisi şapkalar takmak zorunda idiler.⁴² Konumuz açısından Sparta toplumu üzerine yeterli bilgiler ortaya koyduktan sonra belirtmemiz gerekir ki, söz konusu toplum hiyerarşik bir özelliğe sahip olup, sınıflı bir toplum idi.⁴³ Sparta toplumu reformlar yoluyla yurttaşlık modeli için elzem olan ve birbirine bağlı birçok yönü bulunan bir yurttaşlık modeli üretmiştir. Tarihte yurttaşlığı ilk olarak yaratmış bir toplum olan Sparta'da yurttaşlık modelinin ilkeleri eşitlik, kamu arazisinden bir bölümüne sahip olmak, ekonomik açıdan helotların çalışmasına bağımlılık, sert bir yetiştirme ve eğitim sistemi, yemeklerin topluca karavanadan yenmesi, askeri hizmet, yurttaş erdemine sahip olmak ve devlet yönetimine katılım⁴⁴ şeklinde özetlenebilir.

Korkudan ve kendi köleleri karşısında duydukları ürküntüden dolayı cesur ve savaşçı bir toplum haline gelen Spartalılar,⁴⁵ özlü konuşma alışkanlıkları ile bilinirlerdi.⁴⁶ Dışa kapalı, durağan, güçlü ve istikrarlı bir toplum yaratabilmiş olan Sparta özellikle Marksist çevreler tarafından tarihsel rafinerizasyondan geçirilerek "mükemmel toplum" modeli ya da yeni keşfedilen bir asrısaadet dönemi gibi takdim edilmektedir.⁴⁷ Bu büyük bir abartı olmakla beraber Sparta konumuz açısından bir ilk mekân ve yapı oluşu dolayısıyla eğitim boyutu açısından incelememize konu olmaya devam edecektir.

⁴⁰ Andre Bonnard, Antik Yunan Uygarlığı Euripides'ten İskenderiyeye (Çev: Kerem Kurtgözü), Cilt. III, İstanbul 2004 s.153.

⁴¹ <http://www.Cliohres.net/books/7/02.pdf>,p.30.

⁴² <http://www.e-classics.com./agis.htm>,p.9.

⁴³ Prof.Dr. Murat Sarıca, 100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi, İstanbul 1993, s.9.

⁴⁴ Heater a.g.e. s.17-18.

⁴⁵ Ernest H.Gombrich, Genç Okurlar için Kısa Bir Dünya Tarihi (Çev : Prof.Dr.Ahmet Mumcu), İstanbul 1997, s.80.

⁴⁶ Mumford a.g.e. 167.

⁴⁷ Derleyen ve Çeviren Sadık Usta, Spartada Mükemmel Toplum Likurgos Yasaları, İstanbul, 2005,s.11.

"Evliliklerin genelde kız kaçırma yoluyla gerçekleştirildiği Sparta'da sağlıklı doğan çocuğun yaşamasına izin verilirdi. Aksi takdirde çocuk ölüme terk edilirdi. Sparta'da yaşamasına izin verilen çocuklar herhangi bir babanın özel malı olarak değil, devlete ait olarak görülürlerdi.⁴⁸ Çocuklar yedi yaşına kadar anne evinde kalırlardı. Çocuklar yeterince büyüdüğünde yemek kulüplerine, pheiditiaya babaları tarafından verilirken orada döşeme üzerinde oturmayı, güzel davranışlar edinmeyi ve Sparta ruhunu kapmayı öğrenirlerdi. Ayrıca balık ya da et suyunu içmeyi öğrenmeleri de ihmal edilmezdi.

Yedi yaşında başlangıç eğitimi sona ererken, çocuğun mülkiyetini kendinde gören devlet, erkek çocuğu eğitim sekreterliği tarafından aldırarak altmış civarında çocuktan şubeler oluşturmak suretiyle İlaee içinde organize ederdi. Biz bu kurumları ayrı ayrı okullar ya da aynı okul içinde şubeler/ evler olarak isimlendirebiliriz. Bu şubeler veya evler ahlak ve cesareti ile kendini ispatlamış, Eiren olarak isimlendirilen yirmi yaş civarında usta bir öğreticinin yönetimindeydiler. Usta öğreticinin yokluğunda öğrenciler, temsilcileri olan Bouagos tarafından kontrol edilirdiler. Çocuklar akşam yemeklerini Eirenin evinde yerlerdi. Eiren, çocukların fiziksel ve entelektüel gelişmelerine katkılar sağlarken, ayrıca onları yorucu işlerde de çalıştırdı. Ebeveynler sadece çocukların yemek yemelerini temin etmek zorunda idiler. Onlar, eğer fazla bir şey isterlerse avlanmak zorunda bırakılırlardı.

Akşam yemeği sonrası usta öğretici gençlere genelde konuları kahramanlık, savaş ve tarih olan şarkılar söyletir ya da mantık gücünü artırmak ve düşünme gücünü test etmek için pratik sorular sorarak açıklama yapmalarını isterdi. Her ifade yerli yerinde olmalıydı. Bir kelimeyi bile çarçur etmek günahtan sayılırdı.

On üç-on beş yaş arasında gerçekleştirilen ikinci aşama eğitiminde gençler Syssitia (birlikte yemek yeme kulübü)'ya da erkek kulüplerine katılırlar ve eğitimleri giderek yoğunlaşırdı. On sekiz yaşına ulaşan gençler Ephebate tarafından kontrollü bir şekilde, iyi kavga edebilmeleri için sıkı ve yoğun bir eğitime katlanmaya mecbur edilirdiler.⁴⁹ Bu aşamada gençler askeri becerilerini

⁴⁸ Usta a.g.e. s.39.

⁴⁹ T.Rutherford Harley, "The Public School of Sparta", Grek and Rome, Vol.3No.9 (May.1934) pp.131-134.

ve hünelerini geliştirme, fiziksel güç ve alıştırma ile ilgili olarak eğitimlerini devam ettirirlerdi.

Söz konusu ettiğimiz eğitim süreci sürekli yarışma şeklinde cereyan ederdi. Bunun dışında çocuklar veya gençler, yaşlılar ve grup liderleriyle ilgili bilgiler edinirlerdi. Daha önce üzerinde durduğumuz ikinci aşama eğitimindeki genç adamları olan ikinci yaş grubu eğitiminin karakteristik bir özelliği helotları öldürmeleri için uzağa gönderilmeleri idi. Oldukça muhtemeldir ki bununla seçkin askerler daha sonraki kariyerleri için bir hazırlık ve yaş ayinine kabul ile ilgili işareti almış oluyorlardı.

Her yirmi yaşını dolduran Spartalı erkek, askerlik ve savaş hizmeti yapmaya mecburdu. Spartalı erkekler evli olsalar bile otuz yaşına kadar aynı yaştaki erkeklerle birlikte yaşarlardı. Otuz yaşına erişen Spartalı erkekler artık yönetime katılım hakkı elde ederler ve kendi evlerinde yaşayabilirlerdi. Ne var ki onlar yemeklerini grupları ile birlikte yemek zorunda idiler.⁵⁰ Altmış yaşına kadar askeri hizmetini tamamlayan Spartalı erkek sonra konsülün bir üyesi ya da tek bir yıl için ephor seçilirse bir politikacı olurdu. Tam yurttaş sayılmayan kadınlar ise Sparta eğitiminde diğer kent devletlerine göre çok daha önemli bir durumda idiler. Kızlar ve kadınlar, erkekler gibi çeşitli spor branşlarında çalışmalarda bulunur ve çıplak olmak kaydıyla yarışmalara katılabilirlerdi.

Sınıflı, hiyerarşik, solidarist ve hatta eşitlikçi toplumsal bir yapıya sahip olduğunu daha evvel belirlediğimiz Sparta bu günkü anlamda okulun ve yurttaşlık eğitiminin kurumsal bağlamda ilk mucidi idi.⁵¹ Fiziki etkinliğin ve ruhi dinginliğin hedef alındığı Sparta eğitimi bir yurttaşlık bilinci yaratabilmiş kimlik edinimi sağlayabilmiş ve Sparta ruhunu yaratarak devlet-yurttaş bütünleşmesini temin etmek suretiyle bir istikrar sembolü olarak Sparta'yı ortaya çıkarabilmiştir. Bu manada Sparta, eğitimi sadece entelektüel düzey gelişimi olarak görmemiş sosyalleşme yoluyla hareket ve moral kazanımı yüklemeye çalışırken, eğitimi kendisinin varlık ya da yokluk sebebi olarak görmüştür. Bundan dolayı Sparta, eğitime çok büyük önem atfetmiştir.

⁵⁰ <http://homecomcast.net/sy/vanarrow/spartans.htm>,p.5.

⁵¹ <http://homecomcast.net/sy/vanarrow/spartans.htm>,p.2

Sparta'yı eğitim bağlamında irdeledikten sonra çalışmamız açısından çok daha merkezi bir öneme sahip olan siyasi yapı hakkında tespitlerde bulunarak konumu aydınlatmaya çalışacağım.

Bazı tarihçilerin politik durgunluk olarak ifade etmelerine rağmen, gerçekte antik Grek tarihinde en istikrarlı yönetime sahip olan Sparta yönetiminin politik adlandırma bakımından zirvesinde iki monark ya da iki kral vardı.⁵² Bu dual ya da ikili krallık Grek tarihinde eşsiz bir fenomen olarak, ortak yönetimi sürdürmüş olan, Aristodemuslardan birinin ölümü üzerine onun erkek ikizleri tarafından başlatılan gelenek ile izah edildiği gibi,⁵³ Agiad ve Eurypontide isimli kabilelerin ilk gerçek kaydı ile birlikte hareket etme iradelerini ortaya koyması sonucu doğduğu şeklinde açıklamalar vardır.⁵⁴ Modern bilim adamları mevcut anomaliyi izah edebilmek için yukarıda ortaya koyduğumuz düşüncelerin yanında Sparta fatihleri ve onların öncüleri olan Aka seleflerinin her birinin iki kral sarayında ayrı ayrı temsili ya da iki toplum arasında gerçekleşen mücadelenin sonunda varılan bir anlaşma noktasıdır.⁵⁵

Gerçek olan şudur ki Agiad ve Euriyontide aileleri Sparta'nın en güçlü aileleridir ve krallar irsi olarak bu ailelerden gelmektedirler.⁵⁶

Erken kodların gelenek ve örf üzerinden temellendirildiği şüphesiz olan Sparta'da⁵⁷ Hellenistik devlet kavramının en karakteristik yönü olan hükümdarlar ya da kralların tanrılaştırılması söz konusudur.⁵⁸ Sparta krallarının durumu ile ilgili olarak Herodotos var olan diğer durumları da dikkate alarak şu bilgileri verir:

"Bunlar birisi Lakedaimon tanrısı Zeus, öbürü gök tanrısı Zeus olmak üzere iki tanrının rahibidirler. İstedikleri ülkeye savaş açabilirler, hiçbir Spartalı buna karşı çıkamaz, çıkarsa günaha girmiş sayılır, savaşta krallar önde

⁵² <http://www.wsu.edu:8080/~de/GREECE/SPARTA.htm>,p.3

⁵³ Herodotos, Herodot Tarihi (Çev: Müntekim Ökmen), İstanbul, 1991.s.298

⁵⁴ Arnold Teyybee, "The Grow the of Sparta", The Journal of Hellenic Studies, Vol.33 (1913)pp.25-251

⁵⁵ <http://www.1911encyclopedia.org/sparta> .

⁵⁶ <http://www.geocities.com/historymch/2politisparta.html?20077>,p.2.

⁵⁷ Getrude Smith, "Early Grek Codes", Classical Philology, Vol.17, No.3 (Jul.,1922), p.192

⁵⁸ Bülent İplikçioğlu, Eskiban Tarihi I,Ankara 1997. s.39.

giderler, sonda dönerler; savaşta yüz seçme adam tarafından korunurlar... Bunlar savaş zamanı için.

Şunlar da barış zamanındaki hakları: Resmi kurban törenlerinde ve şöenlerde başköşeye oturlar, en önce onlara hizmet edilir, her yemekten başkalarına verilenin iki katı verilir, şarap serpmeye sırasında başta gelirler, kurban derileri de onların hakkıdır..."⁵⁹

Başlangıç itibariyle daha çok dinsel yetkilere sahip olduğunu gördüğümüz Sparta'daki krallığı Aristoteles "Sürekli ve sınırsız bir komutanlık türü olarak tasvip ederken, Sokrates seferberlik üstüne bir krallıktan evde bir oligarşiye dönüşüm özelliği" olarak gönderme yapar. Bu arada belirtmemiz gerekir ki, kralların ayrıcalıkları veya başka bir ifadeyle yetkileri zaman içinde azaltılmıştır. Pers savaşları döneminden itibaren krallar savaş ilan etme hakkını kaybetmişlerdir. Daha sonra onlara savaş alanında iki ephor tarafından eşlik edilmesi gelmiş ve dış politikanın kontrolü ephorlarca ele geçirilmiştir. Zamanla krallar birer general olarak yeteneklerinden başka, dinsel, geleneksel ve kısmen politik önemli figürler olarak konumlarını koruyarak varlıklarını sürdürürlerken esas iktidar gerousiaya ve ephorlara transfer edilmiştir. Bu değişimin altında kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkan taht kavgaları, iki görev sahibi arasındaki uyumsuzluk ve kıskançlık gibi psikolojik faktörler⁶⁰ yatmakla beraber, meydana gelen oluşumun temelinde meşruiyet arayışının tabana yayılması yatmaktadır. Çünkü iktidar irsi olarak zemin bulan krallardan seçim yolu ile yurttaşların seçtiği ephorlara ve tamamen yurttaşlardan oluşan gerousiaya kaymıştır. Biraz tartışılabilir olsa da bunun anlamı Sparta'daki siyasi yapının biraz daha cumhurileşmesi ya da yurttaşlık cumhuriyetine yönelişi olarak ifade edilebilir.

Sparta politik kurumlarından biri olan gerousia, iki kralın da içinde bulunduğu otuz üyeden oluşmakta idi. Gerousiaya kralların dışında seçilmek isteyen adaylar, altmış yaşın üzerinde olan, askerlik hizmetini tamamlamış olarak de facto (fiili olarak) belirli aristokratik ailelerden gelmek zorunda idiler. Her bir aday için seçim, alkışın sesinin gizli hakemler tarafından değerlendirilmesine göre yapılır ve hayat boyu geçerliliğini

⁵⁹ Herdotos a.g.e s.299

⁶⁰ <http://home.comcast.net/sy/vanarrow/spartans.htm>,p.2.

korurdu.⁶¹ Geroltesler ya da senatörler olarak isimlendirilen "Yaşlı Adamlar" Konseyi veya bir başka isimlendirme ile Sparta Konsülü, Apella adı verilmiş olan Yurttaşlar Meclisi tarafından seçilirdi. Gerçekte onlar kamu işlerini kontrol ederlerdi.⁶² Ayrıca Gerousia, Yurttaşlar Meclisinde oylanacak olan kanunları hazırlar ve seçim sürecini kontrol ederdi.⁶³ Ephorlar tarafından düzenli bir şekilde danışılan ve geniş bir yargısal yetkiye sahip olan Gerousia, güçlerinin kombinasyonunu ve prestijini Spartanın oligarşik eğilimli anayasasından almaktaydı.⁶⁴ Yargı, yasama ve dış politika ile ilgili çeşitli yetkilere sahip olan konsül,⁶⁵ gerçekte iktidar ortağı idi ve ortak bir meclis/kongre formuna sahipti.⁶⁶ Hatta Gerousiadan kaynaklanan yaşlıların önemli rolünden dolayı Sparta sistemi Gerantokrasi olarak bile adlandırılabilmişti.⁶⁷

Sparta kent devletinin önemli siyasi kurumlarından biri de Apella'dır. Ancak resmi unvanının "Ecclesia" olduğu iddia edilmiş olmasına rağmen, Apella adı, Apollo festivallerinin yapıldığı yer olan Apellai'de toplandığından dolayı modern bilim adamları tarafından Sparta meclisini niteleyen bir isimlendirme olarak kabul görmüştür. Onun statüsü, toplantıların zamanı, mekânı ve prosedürünü tespit etmiş olan Lycurgus'a atfen Rhetra ("enactment")/ anayasa tarafından belirlenmiştir. İlk önceleri Gerousia ve Ephorlar tarafından başkanlık edilen Apella, muhtemelen yirmi yaşına gelmiş tüm tam yurttaşlara açıktı.⁶⁸ Toplantı ya da buluşma kararı krallar, Ephorlar veya Gerousia tarafından alınırdı. Bunun bir başka anlamı yurttaşlar meclisinin kendi kendini toplama hakkının bulunmadığı idi. Onlar kendi kendilerince yasalar hazırlayamazlar ya da Gerousia tarafından hazırlanmış olan yasaları hiçbir şekilde değiştiremezlerdi.⁶⁹ Sadece onlara sunulan konuyu tartışırlardı.⁷⁰

⁶¹ Speake a.g.e. p.284.

⁶² <http://www.csun.edu/~hefl1004/sparta-c.html>,p.2.

⁶³ <http://www.geocities.com./historymech/2politysparta.html?20077>,p.3

⁶⁴ Speake, a.g.e. p. 284.

⁶⁵ <http://www.wsu.edu:8080/~de/GREECE/SPARTA.HM>,p.3.

⁶⁶ N.G.L. Hammond, "The Lycurgean Reform at Sparta", The journal of Hellenic Studies, Vol.70 (1950), p.45

⁶⁷ <http://www.geocities.com./historymech/2politysparta.html?20077>,p.3

⁶⁸ Speake a.g.e. s.45.

⁶⁹ <http://www.geocities.com./historymech/2politysparta.html?20077>,p.3

⁷⁰ <http://www.csun.edu/~hefl1004/sparta-c.html>,p.2.

Yurttaşlar meclisi, esasen Gerousia tarafından hazırlanan yasaların oylanması ve ephorların seçimi imtiyazına sahip olarak Sparta sisteminde var olan önemini sürdürmeye devam etti.

Sparta yönetim sisteminin en etkin kurumu Ephorluktu. Ephorluk kurumsal bağlamda irsi yetkeyi sınırlayan, kralların gücünü azaltan tamamıyla Sparta'ya özgü bir kurumdu. Ephorlar ise Sparta'da tam idareci ve yetkili yönetici olarak Sparta krallarına nezaret eden bir iktidara sahip idiler.⁷¹ Meclis tarafından yıllık olarak seçilen beş Sparta tam yurttaşı denetleme görevini yerine getiren kişi ya da kişilere Ephor denilmiştir. Her Sparta tam yurttaşı Ephor seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Ephorlar, senatörler ve hatta Kralların bile üzerinde adli, idari ve mali güce sahip olmuşlardır. Seferberlik döneminde beş ephordan ikisi devletin çıkarlarını korumak ve kralların gururunu kontrol etmek için daima krallarla birlikte bulunurlardı. Onlar ayrıca Sparta'nın ünlü gizli servisi Krypteia ile oldukça yakından ilgilidiler.⁷² Meşru kralların aksine ephorlar (Amirler) bir yıl için seçilen memurlardı. Sparta'nın beş bölge kabilesi tarafından seçilir ve beş kişiden oluşurlardı. Ephorlar Yurttaşlar Meclisini toplantıya çağırabilirlerdi. Ayrıca sivil ve cezai işlerde sınırlı da olsa yetkiye sahiptiler. Ephorlar, faaliyetlerinin sorumluluğunu taşıyan memurlara sahiplerken, onları görevlerinden atma yetkisine de haizdiler. Görüldüğü gibi yönetim önemli nispette ephorların elinde toplanmıştı. Ephorlar, Gerousia ile birlikte Sparta'nın semtlerinde temelde en yüksek siyasi gücü ellerinde tutuyorlardı. Ephorlar zaman içerisinde bir takım dini işlevleri de yerine getirerek Sparta siyasal sisteminde en etkin ve yetkin hale geldiler.

Daha önce hakkında bilgiler sunduğumuz Helotlar, Sparta kent devleti açısından hem bir tehdit hem de gereklilik oluşturuyordu. Crypteia / ya da gizli polis onları kontrol etmek amacı ile kurulmuştu. Sparta kent devletinde kamu güvenliği açısından çok önemli bir kurum olan Crypteia dünyanın ilk vurucu gücü oldukça kuvvetli bir istihbarat örgütü olarak, genç Spartalılardan (13-19 yaş arası) oluşmakta ve Helotları öldürme yetkisine sahip bulunmakta idi.⁷³ Halkın içinde dolaşarak bilgiler toplayan ilk istihbarat örgütü olan

⁷¹ <http://www.geocities.com/~historymech/2politysparta.html?20077>,p.2

⁷² <http://www.csun.edu/~hefl1004/sparta-c.html>,p.3.

⁷³ Max Weber, Şehir Modern Kentin Oluşumu (Çev : Musa Ceylan), İstanbul 2000 s.199-201.

Crypteia mensupları Helotlara karşı hükümetin izni ile harekete geçebilirlerdi. Eylemlerini geceleri gerçekleştirirlerdi. Sparta'daki istikrarın en önemli araçlarından biri olan Crypteia ne yazık ki Helotlara karşı oluşturulmuş olan baskının temel unsuru idi.⁷⁴ Ne kadar önemli olsalar da bu, onları kötü bir şöhrete sahip olmaktan kurtaramamıştı⁷⁵.

Yukarıda verdiğimiz bilgiler ışığında diyebiliriz ki Sparta toplumsal, siyasal ve diğer birçok açılardan tamamen kendine özgü bir yapılar bütününe sahipti. Bu bağlamda toplumsal olarak hiyerarşik ve dayanışmacı bir yapı söz konusu olmakla birlikte, Sparta, eşitlerin eşitliğini en iyi yansıtan bir toplum modeli şeklinde sunulabilirken, özellikle konumuz açısından çok önemli olan aktif ve katılımcı yurttaşlık anlayışının benimsenmiş olması dikkate değer bir durumdur.

Siyasal kurumlara ve söz konusu kurumların yapılarına bakıldığında görülecektir ki Sparta bir kurum ve kuruluşlar devleti olarak rüştünü ispat etmiştir. Derinliğine bakıldığında Sparta kurumları, aristokratik monarşik ve hatta demokratik görünümlem vermekte, zaman zaman bunlardan herhangi biri ön plana çıkabilmektedir. Ancak bu derinlikli bakışa analitik yaklaşımı eklediğimizde karşımıza Sparta ile ilgili olarak karma sistem ya da karma anayasa diye nitelendirebileceğimiz armonik bir model çıkar. Platon ve Aristoteles de de yer bulmuş olan bu modeli eklektik olarak ta nitelendirmek mümkündür. Bu modelde her bir kurum aslını koruyarak bütün içerisinde bir entegrasyonda yerini almak suretiyle anlamını kazanır. Bir başka ifadeyle her kurum belirli oranda bir iktidara sahiptir. Ancak iktidarın kullanımı etkileşimli olduğundan keyfilikten uzaktır.

Sparta yönetiminin siyasal kurumlarını dikkate alarak tam bir kuvvetler ayrılığı yapılanmasından söz etmek mümkün değil ise de böyle bir amacın güdüldüğüne dair herhangi bir söylem de mevcut değildir. Sparta'da kuvvetler ayrılığı yerine daha ön planda tutulan amaç, istikrar olduğu için kuvvetler dengesi ve kurumlar uyumudur. Bunların dışında Sparta yönetimin çok önemsedığı kamu çıkarının önceliği,⁷⁶ yurttaş erdemi, eğitim-yurttaşlık ve

⁷⁴ Speake a.g.e. s. 183.

⁷⁵ Harley İ.b.d. p.134.

⁷⁶ John Schwarzmantel, *Citizenship and Identity Towards a new republic Florence*, 2002. p.72,

devlet ilişkisi gibi konular siyasal sistem hakkında mevcut çağrışımları tamamlayan açıklayıcı özellik ve anlayışları tamamlar niteliktedir.

Bu noktada çalışmayı tamamlarken diyebilirim ki Aristoteles'in Politeiası Platon'un Timokrasisi ya da Timarşisi önemli nispette Sparta modelinden çıkarsanmış karma modellerdi. Zaten çok yönlü incelemelerden sonra Sparta için dengeli ve karma bir anayasaya sahip devlet olarak Sparta'ya toplumsal, siyasal, mülki ve kanunilik bağlamında tarihin ilk cumhuriyeti denilebilir. Kısacası Atina ne kadar demokratik bir rejime sahip ise Sparta da en az onun kadar cumhuri bir rejime sahiptir, ifadesi rahatlıkla kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, Mehmet Ali; *Eski Yunanda Siyaset Felsefesi*, Ankara, 1989.
- Aristoteles, *Nikomakhosa Etik*, (Çev: Saffet Babür), Ankara, 2005.
- Aristoteles, *Politika*, Çev: Mete Tuncay, İstanbul 1983.
- Berkes, Niyazi; *Felsefe ve Toplum Bilim Yazıları*, İstanbul 1995.
- Bonnard, Andre; *Antik Yunan Uygarlığı Euripides'ten İskenderiye'ye*, (Çev: Kurtgözü), Kerem Cilt. III, İstanbul 2004.
- Bunge, Mario; *Philosophical Dictionary*, New York, 2003.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, C.V,byy, 1986.
- Can, Nevzat; *Siyaset Felsefesi Problemleri*, Ankara 2005.
- Davies, Norman; *Avrupa Tarihi Doğu'dan Batı'ya Buz Çağın'dan Soğuk Savaş'a Urallar'dan Cebelitarık'a Avrupa'nın Panoraması*, (Çev. Editörü: Kılıçbay, Mehmet Ali Ankara 2006.
- Gombrich, Ernest H.; *Genç Okurlar için Kısa Bir Dünya Tarihi*, (Çev: Ahmet Mumcu), İstanbul 1997.
- Hammond, N.G.L.; "The Lyncurgen Reform at Sparta", *The Journal of Hellenic Studies*, Vol.70 (1950).
- Harley, T.Rutherford; "The Public School of Sparta", *Grek and Rome*, Vol.3No.9 (May.1934) pp.131-134.
- Heater, Derek; *Yurttaşlığın Kısa Tarihi* (Çev: Meral Delikara Üst) Ankara 2007.
- Herododotos; *Herodot Tarihi*, (Çev: Müntekim Ökmen), İstanbul, 1991.
- İplikçioğlu, Bülent; *Eskibati Tarihi I*, Ankara 1997.
- Mumford, Levis; *Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, (Çev: Gürol Koca, Tamer Tosun), İstanbul,2007.
- Platon, *Devlet*, (Çev:Sabahattin Eyuboğlu, M.Ali Cımcöz), İstanbul, 1985.

Ross, W.D.; **Aristoteles**, (çev: Ahmet Aslan, İhsan Oktay Anar, Özcan(Yalçın) Kvasoğlu, Zerrin Kurtoğlu), İstanbul, 2002.

Sarıca, Murat; **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi**, İstanbul 1993.

Schwarzmantel, John: **Citizenship and Identity Towards a New republic Florence**, 2002.

Smith, Getrude; "Early Grek Codes", **Classical Philology**, Vol.17, No.3 (Jul.,1922).

Spartada Mükemmel Toplum Likurgos Yasaları, Der. ve Çev. Sadık Usta, İstanbul, 2005.

Speake, Ed.Graham; **A Dictionary of Ancient History**, USA 1994.

Şenel, Alaeddin; **Siyasal Düşünceler Tarihi Tarih Öncesinde, İlk Çağda, Orta Çağda ve Yeni Çağda Toplum ve Siyasal Düşünüş**, Ankara, 1996.

Teyybee, Arnold; "The Grow the of Sparta", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol.33 (1913)pp.25-251.

Ulaş, Sarp Erk, A.Baki Güçlü, Ercan Uzun, Serkan Uzun, Ümit Hüsrev Yolsal, **Felsefe Sözlüğü**, Ankara, 2002.

Weber, Alfred; **Felsefe Tarihi**, (Çev: H.Vehbi Eralp), İstanbul 1993.

Weber, Max; **Şehir Modern Kentin Oluşumu**, (Çev: Musa Ceylan), İstanbul 2000.

<http://www.geocities.com/historymech/2politysparta.html?20077>

<http://www.funtrivia.com/en/suptopics/spartan-Goverment—a-detailed-look-59358.html>.

<http://home.comcast.net/sy/vanarrow/spartans.htm>,

<http://www.1911encyclopedia.org/sparta> .

<http://www.cliohres.net/boks/7/02.pdf>,

<http://www.csun.edu/~hefl1004/sparta-c.html>

<http://www.e-classics.com/agis.htm>,p.9.

<http://www.wsu.edu:8080/~de/GREECE/SPARTA.HM>

http://assets.cambridge.052183/5453/excrept/0521835453_excerpt.htm.